

JUHA SUORANTA

Osattomien politiikka

Jacques Rancière, *Erimielisyys (La Méésentente: Politique et philosophie, 1995)*.
Suom. Heikki Kujansivu. Tutkijaliitto, Helsinki 2009. 195 s.

Jacques Rancière antaa emansipa-
torisessa paradigmassaan etusijan
politiikkaan tavallisille osatto-
mille ihmisille, heidän mahdolli-
suuksilleen elää, vaikuttaa, vastustaa
ja kapinoida. Poliitiikan ja filosofian
suhdetta tarkastelevassa teoksessaan
Erimielisyys hän väittää, ettei poli-
tiikkaa ole ilman kaikkien tasa-arvoa.
Tasa-arvo ei kuitenkaan ole poli-
tiikan tavoite, vaan sen *lähtökohta*
kaikissa olosuhteissa. Olosuhteet: ”me
kaikki olemme Saksan juutalaisia”.
Tai kuten Rancière sanoo toimin-
tansa motoksi: ”kengänkiillottaja ja
dekaani seisovat älynsä perusteella
samalla viivalla”¹. Poliitiikkaa on hän-
nelle olemassa vain siellä, ”missä
yhteiskunnan osien ja osapuolten
laskua häiritsee osattomien osan kir-
joittautuminen. Se alkaa, kun keiden
tahansa tasa-arvo kirjoittautuu
kansan vapautena.” (173) Poliitiikkaa
on olemassa, koska – ja silloin kun
– ”vapaus keskeyttää paimenkunin-
kaiden, sotaherrojen tai omistajien
luonnollisen järjestyksen ja tekee
olemassa olevaksi sen perimmäisen
tasa-arvon, jonka varassa kaikki yh-
teiskunnallinen järjestys lepää” (43).

Rancière on kirjoittanut filo-
sofian lisäksi historiaa, pedagogiikkaa
ja estetiikkaa sekä tarkastellut elo-
kuvaa ja nykytaidetta. Häntä on
ollut vaikea lokeroida filosofiksi saati
taiteen tai pedagogiikan teoreeti-
koksi. Hänen mukaansa ajattelu on
olosuhteiden ilmaisua eikä kuulu
millekään tieteenalalle, päinvastoin:
ajattelulla on hännättävä ja pyrittävä
rikkomaan vakiintuneita aloja.²

”En kirjoita filosofeille. En puhu mil-
lekään erityisryhmälle tai tieteenalan
edustajille. Kirjoitan hälventääkseni
spesialistien välisiä rajoja filosofias-
sa, taiteissa, yhteiskuntatieteissä jne.
Kirjoitan niille, jotka myös yrittävät
rikkoo erikoistumisen ja pätevyyden
välisiä muureja.”³

Vuoden 2005 keväällä joukko Ran-
cièrestä kiinnostuneita kokoontui
Normandiaan, Cerisy-la-Sallen
kylään keskustelemaan hänen filoso-
fiastaan. Mukana ollut Alain Badiou
tiivisti Rancièren intellektuaalisen
ja poliittisen ajattelun eräänlaiseksi
vuoden 1968 kokemuksen pitkitty-
neeksi formalisoinniksi⁴. Althusser-
kriitikissään Rancière oli lainannut
École Normale Supérieuren aikaista
oppi-isäänsä, hänen ’vallankumo-
uksen tiedettään’, jonka mukaan
”pedagogiikan tavoitteena on siirtää
tiedot yksilöille, joilla niitä ei ole”⁵.
Ja vuoden 1968 opiskelijamielen-
osoituksissa hän näki ’tietäviltä tie-
tämättömille’ -ajattelumallin palavan
barrikadeilla ihmisten ottaessa het-
keksi ohjat omiin käsiinsä.

Politiikkaa on vähän ja harvoin

Jotta filosofilla olisi jokin tehtävä
osana yhteiskunnallista puhuntaa ja
toimintaa, hänen on kyettävä saa-
vuttamaan piste, josta luonnollis-
tetun yhteiskuntajärjestyksen kiistä-
minen ja siihen sisältyvien näennäis-
esti viattomien ja kokonaisuuden
kannalta tarpeellisten valheiden

paljastaminen käy mahdolliseksi.
Erimielisyys on Rancièrelle sekä
metodi että maailman konstituutio.
Se tarkoittaa kiistaa niiden välillä,
jotka puhuvat valkoisesta, mutta
”joista toinen ei tarkoita sillä samaa
asiaa tai ei ymmärrä, että toinen
puhuu samasta asiasta valkoisuuden
nimissä” (17).

Erimielisyyksiä syntyy eri syistä
ja lähtökohdista, mutta Rancièren
mielenkiinto kohdistuu raken-
teelliseen erimielisyyteen, olemas-
saolohtoon, mahdollisuuteen ja
välttämättömyyteen olla eri mieltä.
Rancièren poliittinen ei tarkoita
transsendenttisiä instituutioita ja
niille rakentuvia sopimusjärjestelyitä,
muttei myöskään reaalisten olo-
suhteiden vertailuun pohjautuvien
korjausliikkeiden tekemistä. Raken-
teellinen erimielisyys on sekä yhteis-
kunnan vallankäytön paljastamista
että vallan ottamisen osoittamista,
sillä politiikka ei perustu tapaan eikä
luontoon. Se on olemassa, koska
”mikään yhteiskunnallinen järjestys
ei perustu luontoon eikä mikään
jumalallinen laki määrää ihmisten
muodostamia yhteiskuntia”⁶. Tämän
ajatuksen pitäisi johtaa radikaaliin
kumouksellisuuteen ja murtaa niin
parlamentaarisen demokratian il-
luusiot kuin valtion alajärjestelmien
väkivalta.

Ja kuitenkin: ”Yhteiskunnassa
on järjestys, koska yhdet määräävät
ja toiset tottelevat. Käsken tottele-
minen edellyttää kuitenkin ainakin
kahta asiaa. Se täytyy ymmärtää ja
täytyy ymmärtää, että sitä pitää to-

tella. Jotta tämä olisi mahdollista, täytyy olla jo tasa-arvoinen sen kanssa, joka määrää. Tämä tasa-arvo jäytää kaikkea luonnollista järjestystä. [...] Poliitiikkaa on, kun tämän tasa-arvon vaikutus lävistää herruuden luonnolliseksi oletetun logiikan. Tämä tarkoittaa, että poliitiikkaa ei ole aina. Sitä on itse asiassa vähän ja harvoin.”⁷

Rancière erottaa toisistaan poliitiikan tai poliittiset tapahtumat ja niiden prosessien kokonaisuuden, joita yleensä kutsutaan poliitiikaksi: kuinka yhteisöt pannaan kokoon, kuinka valta, tehtävät ja paikat jaetaan ja kuinka ne oikeutetaan. Tätä hän nimittää *poliisitoimeksi*, jota ei pidä sekoittaa poliitiikkaan. Poliisilogiikka on osa yhteiskunnallista muodostelmaa, jonka osia ovat myös ’mielipidemittausten poliitiikkaan’ kuuluvat terveydenhuolto, sosiaaliturva ja kulttuuri. Yhdessä ne tarjoavat meille ”täydellisen spektaakkelin samantekeväksi tullee maailmasta ja tarkat lukemat siitä, mitä kukin ikäluokka sekä yhteiskunta- ja ammattiryhmä ajattelee minkäkin ministerin ’poliittisesta tulevaisuudesta’”⁸.

Rancièreläisittäin poliitiikka tapahtuu vasta, kun poliitiikaksi kutsutun poliisitoimen keskeyttää ”oletus kenen tahansa tasa-arvosta kenen tahansa kanssa tai, loppujen lopuksi, kaiken järjestyksen puhtaan satunnaisuuden paradoksaalinen todellisuus”⁹.

Nimettömien mylvintää ja demokratian kaksoiskirjanpitoa

Yleensä mielipidemittauspolitiikan ohjelman muotoilevat ja säätävät eliitit (akateemiset, poliittiset, talou-

delliset, sotilaalliset, uskonnolliset), jotka puhuen ”kansan puolesta”, sen huolia ja murheita kantaen ja kuunnellen, tarkoittavat kansaa, jolla ei ole sen paremmin ajatuksia kuin oppimiskykyä ja joka ei kykene minkäänlaiseen mielipiteen muodostukseen, ei päättämään omista asioistaan, saati ohjaamaan tuotantovoimia. ”Kansaa” ei tarvitse kuunnella, mutta sitä on johdettava määrätietoisesti: se ei osaa olla eri mieltä, koska sillä ei ole mieltä. Herruuden toimintatapa palautuu nimellisten kieleen ja nimettömien mylvintään, joiden välillä ei ole mahdollista perustaa kielellistä vaihdantatilanetta¹⁰.

Raaka esimerkki: skyytit puhkaisivat silmät niiltä, joista oli hyötyä vain käsiään käyttävinä. Klassinen muotoilu: patriisit eivät ymmärtäneet plebeijien puhetta, koska näillä ei voinut olla puhekykyä. Nykyvastine: Kehittyvien Maakuntien miehet, jotka puhuvat vain keskenään, samoin kuin EK:n, hallintoneuvostojen, suuryritysten ja pörssien suuret tuntemattomat ja vaiteliaat pojat. Sitä kutsutaan myös demokratiaksi: ”Esittäökseni demokrattisen ihmisen robottimaisen muotokuvan: nuori, popkornien idioottimainen kuluttaja, tosi-TV, turvaseksi, sosiaaliturva, oikeus eroihin (*difference*) ja antikapitalistisiin tai vaihtoehtoisen globalisaation illuusioihin.”¹¹

Tämän olennon mielipiteistä ollaan kiinnostuneita, sillä ”vapaa demokratia” perustuu kansalaisten aktiivisuudelle ja etujärjestöjen mahdollisuudelle vaikuttaa. Nykysysteemissä on esimerkiksi mahdollista taltioida sadoittain lausuntoja yliopistolaista ja peruskoulun opetus-suunnitelmauudistuksesta, systeemi ”kuulee ja kuuntelee”, se on ”avoin”

ja ”keskusteleva”. Olkoonkin, kuten Tuukka Tomperi tohtii hyvin perustein epäillä (ja tämä pieni yksityiskohta hänen analyysissään on minusta kaikkein riisuvain ja riemukkain), ettei kukaan ole ehkä edes lukaissut osallisten enemmän tai vähemmän harkitusti tai hutaisten kirjoittamia vastineita, ehdotuksia, toiveita ja kommentteja¹².

Kuvaelma: ”Tasa-arvoa tavoittelevassa järjestelmässä” tai ”ihmisten välisiä eroja tasoittavassa systeemissä” joku opetusministeriön työntekijä tukkii ”asiantuntijoiden” sähköpostit megojen liitetiedostoilla tai tulostelee ja pinkkaa vastaukset pöytien kulmille, kerää ne sitten pois ja dumpkaa roskeen. Kopiopapeririisistä tulostimen kautta sinä olet tullut ja kopiopaperiksi sinä olet jälleen tuleva, paperinkierrätyslaitoksessa muotosi jälleen muuttuva. ”Mitä väliä” on toinen nimi perussuomalaisten gallup-suosiolle, he puhuvat suomea eivätkä standardidemarin tapaan mongerra ”barbar”, ”barbar”; he myös osaavat olla eri mieltä, vaikkeivät kerro, miksi ja mitä sitten. Se on Rancièren kritisoiman epäpolitiikan komea loppunousu, järjestelmän kaksoiskirjanpito.

Osattomien ihmisyyys halkaisee ”oikeat tavat”

Rancière haluaa purkaa yhteiskunnallisen hallinnan paradigman, jota hän kuvaa pedagogisen toiminnan alueelta ottamallaan esimerkeillä¹³. Keskustelu yhteiskunnan pedagogisoinemisesta saa Rancièren kehityksessä uuden kulman: systeemikasvatus olettaa kauniista tasa-arvo- ja ihmisyyssuuruksista huolimatta aina rakenteellisen kuilun tietävän ja tietämättömän välillä. Sen uskotaan kuroutuvan umpeen koulu-

tuksen avulla ja kanavoituvan pitkäksi osaamisperustaiseksi työuraksi. Tosiasiassa systeemipedagogiikan on koulutusprosessin ja sosialisointien eri kohdissa (neuvolan, päiväkodin, koulun, korkeakoulun, politiikan ja vastaavien ”asiantuntijuuksin”) tehtävä uudeksi tietävän ja tietämättömän välimatka, toisin sanoen opastettava subjektit yhteiskunnallisiin asemiinsa kuluttaviksi karaokekuningiksi ja -kuningattariksi.

Rancièren lähtökohta on toinen: hänelle me olemme aina jo yhdenvertaisia. Siksi on ymmärrettävää, että hän suhtautuu myönteisesti internetin luomiin tasa-arvoistumisen mahdollisuuksiin toisin kuin ne,

jotka kauhistelelevat välineen ennakkoimattomuutta (”Ihmiset eivät pysty ymmärtämään sitä, he eivät voi tietää, heitä pitää opastaa! Ja kuka tietää, mistä informaatio on peräisin, eihän siellä ole edes valvontaa!”) ja sen tuottamien kulttuuristen, poliittisten, pedagogisten ynnä muiden merkitysten varmentamattomuutta tutkinnolla. Rancièren mukaan ”ei ole mikään juttu edetä linkistä toiseen, jopa aloittelijan on uskoakseni helppoa erottaa luotettava tieto epäluotettavasta päivän surffailulla. On vaivatonta edetä pinnallisesta eriteltyyn. Minusta internet puhuu sitä pedagogista mallia vastaan, jonka avulla väitetään tie-

dettävän ’oikea tapa’.”¹⁴

Rancièrelle yhteiskunnallisesti vaarallisia eivät vallitsevan, itseään parlamentaarais-demokraattisesti näennäiskorjaavan järjestelmän kannalta ole ne, jotka kuuluvat puolueeseen tai ammattijärjestöihin taikka heiluttavat muuten vain hailakan punaisia lippujaan ”Kansainvälistä” tapailten, vaan ne, jotka puhuvat oudoilla kielillä sivukatuja kulkien – osattomat ilman papereita, milloin mihinkin päänsä kallistaen. Näin ”meille tarjoutuu toisenlaisen ihmisyyden odottamaton ilmestys sen monissa muodoissa: paluu lähteille, laskeutuminen manalaan, saapuminen luvattuun maahan”¹⁵.

Viitteet

- 1 <http://www.egs.edu/faculty/jacques-ranciere/biography/>
- 2 Ks. <http://www.egs.edu/faculty/jacques-ranciere/biography/>
- 3 <http://artforum.com/inprint/issue=200703&cid=12843&pagenum=2>
- 4 Ross, Kristin, Introduction. *Artforum*, March 2007. (<http://artforum.com/inprint/issue=200703&cid=12842>)
- 5 Rancièrè, Jacques, *La Leçon d'Althusser*. Gallimard, Paris 1974, 17.
- 6 Sama, 42.
- 7 Sama, 43.
- 8 Sama, 55.
- 9 Sama, 44.
- 10 Sama, 50.
- 11 Jacques Rancièrè, *Hatred of Democracy*. (La Haine de la démocratie, 2005). Käänt. Steve Corcoran. Verso, London 2006, 89.
- 12 Tomperi, Tuukka, Yliopistolaki taustoi- neen. Korkeakoulupoliittinen tarkastelu. Teoksessa Tuukka Tomperi (toim.), *Aka- teeminen kysymys*. Vastapaino, Tampere 2009, 196 (loppuviite 6).
- 13 Rancièren kasvatustieteiden pää- teoksesta *La Maître Ignorant* (1987; engl. *The Ignorant Schoolmaster*, 1991) käydään Ranskassa vilkasta keskustelua, josta yksi osoitus on Marc Derycken ja Michel Pernonin vastikään toimittama teos *Figures du Maître Ignorant: Savoir & Émancipation* (l'Université de Saint- Étienne, 2010). Teoksen kirjoittajina on ilahduttavan suuri joukko filosofeja, kasvatustieteilijöitä ja koulutuksen kysymyksistä kiinnostuneita sosiologeja. Rancièren kasvatustieteiden taustasta ks. myös: Juha Suoranta, Rancièrè radikaalista tasa-arvosta ja kasvatuksesta. Teoksessa Heli Katajamäki ym. (toim.), *Lukija- ja käyttäjälähtöinen viestintä*. Vaasan yliopiston julkaisuja 152, 2008. http://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-233-5.pdf
- 14 Power, Nina, Interview with Jacques Rancièrè. *ephemera* 10 (1), 2010. <http://www.ephemeraweb.org/journal/10-1/10-1-rancierepower.pdf>
- 15 Rancièrè, Jacques, *Short Voyages to the Land of People*. (Courts voyages au Pays du peuple, 1990). Käänt. James B. Swenson. Stanford University Press, Stanford 2003.